

دولت طولونیان

درآینه تاریخ مصر

www.ketab.ir

ناصر جهرم

تابستان ۱۴۰۰

سرشناسه: جهرمی، ناصر، ۱۳۶۷ -

عنوان و نام پدیدآور: دولت طولونیان درآینه تاریخ مصر/

تألیف ناصر جهرمی؛ ویراستار سیداکبر طباطبائی وایقان.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات زهره علوی، تابستان ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۲۰۶ ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۰۱ - ۲۰۶.

شابک: ۹۹ - ۹۹ - ۶۲۳ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

موضوع: طولونیان

Tulunids موضوع:

موضوع: مصر - تاریخ

Egypt - History موضوع:

شناسه افزوده: طباطبائی وایقان، سیداکبر، ۱۳۴۴ -

ویراستار.

رده‌بندی کنگره: VVDT

رده‌بندی دیویی: ۹۶۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۶۸۶۹۳

دولت طولونیان درآینه تاریخ مصر

نویسنده: ناصر جهرمی

ویراستار: سیداکبر طباطبائی وایقان.

صفحه آرا و طراح جلد: ظریفه غفوری وایقان

نوبت و تاریخ چاپ: چاپ یکم/

تابستان ۱۴۰۰.

قطع/ شمارگان/ قیمت: رقعی/ ۱۰۰۰/

تومان ۶۰۰۰

شابک: ۹۹ - ۹۹ - ۷۲۸۲ - ۶۲۲ - ۹۷۸

انتشارات زهره علوی: تهران- میدان رسالت-

خیابان هنگام- بالاتر از میدان الغدیر- شمیران

نو-کوچه شهید قربانی نسب- پلاک ۴۵-

واحد ۳ -

تلفن دفتر: ۰۲۱-۷۷۴۴۱۵۹۴

تلفن همراه (پیام‌رسان): ۰۹۱۲۴۰۷۸۳۴۹

تلفن پخش: ۰۹۱۷۴۴۲۲۹۱۱

فهرست مطالب

۹	 مقدمه
۱۱	 فصل اول: کلیات
۱۳	 طرح سؤالات اصلی و فرعی تحقیق
۱۳	 فرضیه‌های تحقیق
۱۴	 تعریف بیان مسئله
۱۵	 سوابق پژوهشی تحقیق
۱۵	 بیان روش و مراحل انجام کار تحقیق
۱۵	 نتایج علمی قابل پیش‌بینی از تحقیق
۱۵	 نقد و بررسی منابع و مآخذ
۱۵	 تاریخ یعقوبی
۱۶	 الولاة
۱۷	 المواعظ و الاعتبار بذكر الخطط والآثار
۱۸	 النجوم الزاهرة في ملوك مصر والقاهرة
۱۸	 كتاب سيره احمد بن طولون
۱۹	 بدائع الزهور في وقائع الدهور
۲۰	 معجم البلدان
۲۰	 تاريخ الكامل
۲۱	 مروج الذهب
۲۳	 فصل دوم: کلیات سرزمین مصر
۲۵	 جغرافیای سرزمین مصر
۲۵	 موقعیت، حدود، وسعت
۲۵	 ویژگی‌های جغرافیای مصر
۲۷	 آب و هوا و شرایط اقلیمی مصر
۲۸	 تقسیم‌بندی شهری مصر از نگاه جغرافی دانان قدیم
۳۱	 نگاهی به سرگذشت و دوره‌های تاریخی مصر
۳۱	 مصر باستان
۳۳	 دوره دوم پادشاهی میانه (هیکسوس)
۳۴	 پادشاهی نوین
۳۶	 مصر در دوران اسلامی
۳۶	 گزیده‌ای از فتوحات اسلامی
۳۷	 فتح اسلامی مصر در دوره خلفای راشدین
۴۲	 مصر در دوره مروانیان

۴۴	مصر در دوره عباسی
۵۱	فصل سوم: مصر در دوره طولونیان
۵۳	مدخل
۵۴	خاستگاه دولت طولونیان
۵۵	آغاز کار احمد بن طولون در مصر
۵۶	حاکمیت احمد بن طولون بر مصر
۵۸	جنگ احمد بن طولون با ابن صوفی در اوایل حاکمیت
۵۹	احمد بن طولون و فتح شام به دست وی
۶۱	کشمکش موفق عباسی و احمد بن طولون
۶۳	حاکمیت خماریه
	حکومت ابوالعساکر جیش بن خماریه و روند روبه انقراض
۶۷	طولونیان
۷۱	فصل چهارم: کارکردهای فرهنگی در دوره طولونیان
۷۳	مدخل
۷۴	علوم دینی در دوره طولونیان
۷۸	تاریخ‌نگاری در دوره طولونی
۸۰	نظم و نثر ادبی در دوره طولونیان
۸۲	حرکت‌های فلسفی در عصر طولونی
۸۳	تصوف در دوره طولونیان
۸۴	کتابت و خط در دوره طولونیان
۸۵	چگونگی رابطه بین فقها و دولت طولونی
۸۷	دانشگاه در دوره طولونی
۸۸	دولت طولونیان و رابطه فرهنگی آنان با دولت اندلس
۸۹	هنر عناصر گیاهی بر روی بناها در دوره طولونیان
۹۰	کنده‌کاری بر روی چوب در دوره طولونیان
۹۱	نقاشی‌های دیواری در دوره طولونی
۹۲	هنر طراز در دوره طولونی
۹۳	سفال‌سازی در دوره طولونیان
۹۴	دیوان قضا و مظالم در دوره طولونیان
۹۶	دیوان برید در دوره طولونیان
۹۸	دیوان انشاء در دوره طولونیان
۱۰۰	مسجد جامع در دوره طولونیان
۱۰۱	منشأ مساجد

چرا به بعضی از مساجد جامع می گویند؟.....	۱۰۱
کارکردهای مساجد جامع با استناد به مسجد جامع احمد بن طولون	۱۰۲
نمای کلی مسجد جامع احمد بن طولون.....	۱۰۳
توصیفی از ساختار هنری مسجد جامع ابن طولون.....	۱۰۶
وضوخانه مسجد احمد بن طولون.....	۱۱۰
ستون های مسجد جامع طولونی.....	۱۱۲
درب ها و پنجره های مسجد جامع طولونی.....	۱۱۳
محراب های مسجد ابن طولون.....	۱۱۴
چگونگی نقش و نگارها در مسجد طولونی.....	۱۱۵
دکه در مسجد طولونی.....	۱۱۶
مناره های مسجد جامع احمد بن طولون.....	۱۱۶
تاریخچه ساخت مناره.....	۱۱۶
معماری مناره ها در اشکال مختلف هندسی.....	۱۱۷
مناره مسجد جامع طولونی.....	۱۱۸
سرنوشت مسجد جامع طولون بعد از سقوط دولت طولونیان.....	۱۲۳
فصل پنجم: کارکردهای عمرانی دوره طولونیان.....	۱۲۹
مدخل.....	۱۳۱
شهرسازی در اوایل اسلام با تکیه بر شهر قطائع.....	۱۳۲
شهر قطائع در دوره طولونیان.....	۱۳۵
مختصات جغرافیایی و هندسی شهر قطائع.....	۱۳۸
اقتباس عمرانی شهر قطائع از سامرا.....	۱۳۹
شهر فسطاط در دوره طولونیان.....	۱۴۰
باغ و بوستان های قصر المیدان طولونی.....	۱۴۲
توصیفی از باب های قصر المیدان.....	۱۴۵
قیساریه یا بازارهای سرپوشیده طولونی.....	۱۴۶
ساخت دیرها در دوره طولونی.....	۱۴۷
وضعیت کشت و زرع در دوره طولونیان.....	۱۴۸
بافتدگی در دوره طولونی.....	۱۵۰
ساخت سد در دوره طولونیان.....	۱۵۲
ساخت بنای نیل سنج در دوره طولونی.....	۱۵۴
تاریخچه بنای نیل سنج.....	۱۵۴
ساختار نیل سنج.....	۱۵۵

۱۵۶.....	کاربرد نیل سنج و رابطه آن با خراج
۱۵۷.....	رابطه نیل سنج با حیات اجتماعی مردم مصر
۱۶۰.....	دیوان خراج در دوره طولونیان
۱۶۳.....	چگونگی رابطه فرهنگی و تجاری دولت طولونیان با ایران
۱۶۵.....	چگونگی اوضاع اجتماعی در دوره طولونیان
۱۶۶.....	بیمارستان عتیق در دوره طولونیان
۱۶۶.....	واژه بیمارستان
۱۶۷.....	نخستین بیمارستان در اسلام:
۱۶۹.....	انواع بیمارستان
۱۷۰.....	بیمارستان عتیق در دوره طولونیان
۱۷۳.....	پزشکان معروف در بیمارستان عتیق احمد بن طولون
۱۷۵.....	فصل ششم: کارکردهای نظامی دوره طولونیان
۱۷۷.....	مدخل
۱۷۸.....	جیش الدوله یا سپاه دولت طولونی
۱۸۲.....	شرطه در دوره طولونیان
۱۸۵.....	نیروی دریایی یا (اسطول) در دوره طولونیان
.....	بنیان تشکیل نیروی دریایی در مصر و شام از اوایل دوره اسلامی تا دوره
۱۸۵.....	خلافت اموی
.....	نیروی دریایی مصر و شام از اوایل عصر عباسی تا قرن سوم
۱۸۸.....	(طولونیان)
۱۸۹.....	نیروی دریایی (اسطول) در دوره طولونیان
.....	مهم: نواحی ساحلی که نیروی دریایی طولونیان در آن فعالیت داشتند،
۱۹۰.....	از این قرار است:
۱۹۷.....	اهداف دولت طولونی از تشکیل نیروی دریایی در مصر و شام
۱۹۹.....	نتیجه گیری
۲۰۱.....	فهرست منابع

مقدمه

سرزمین کهن مصر با آن همه اقتدار و افتخارات تاریخی، در نهایت در دهه دوم قرن اول هجری به تصرف مسلمانان درآمد و جزئی از قلمروی اسلامی شد. از آن پس مصر تمام احکام و قوانین حکومتی خود را در مرحله نخست از دمشق و بعد از بغداد و سامرا دریافت می کرد. والیانی که از جانب خلافت برای ولایت داری مصر انتخاب می شدند، تمام و کمال تابع خلافت بودند. تا اینکه در قرن سه هجری با ضعف خلافت عباسی، نخستین دولت خودمختار در مصر ظهور کرد که به دولت طولونیان معروف بود. با آمدن این دولت دگرگونی هایی در سرزمین مصر، چه از حیث فرهنگی - عمرانی و چه از حیث نظامی، به وجود آمد. حکومت طولونیان بر مصر (۲۵۴-۲۹۲)، با اینکه عمر کوتاهی داشت، «۳۸ سال»، ولی در همین مدت محدود توانستند یکی از اعصار طلایی مصر را بعد از باستان به نام خود رقم بزنند. اوج شکوه و اقتدار این دولت در دوره احمد بن طولون و فرزندش خمارویه؛ یعنی از «۲۸۲-۲۵۴» بود. و از آن پس حاکمان لاهی بر سر کار نیامدند. در دوره حکمرانی احمد بن طولون و خمارویه، کارهای فرهنگی - عمرانی و نظامی بسیاری صورت گرفت؛ از جمله: ساخت شهر قلاطاع، بیمارستان عتیق، ساخت مسجد جامع طولونی که تا به امروز باقی است و معماری آن دوره را برای ما هویدا می کند، ساخت مراکز علمی چون مدارس و دانشگاه ها که غالباً در مساجد برپا می شد، تشکیل نیروی دریایی و پیاده نظام مقتدر در مصر و سازماندهی نظام شرطه برای حفظ امنیت داخلی مصر. این پژوهش بر آن است که عملکردهای فرهنگی - عمرانی و نظامی این دولت را در حد توان منابع، توضیح و تشریح کند؛ تا شناختی جامع و کامل در رابطه با این دولت حاصل شود.

ناصر جهرمی

تابستان ۱۴۰۰